

SAĞLAMLIQ İMKANLARI MƏHDUD UŞAQLARIN İNKLÜZİV TƏHSİLDƏ SOSIAL VƏ PEDAQOJİ REABİLİTASIYASININ XÜSUSİYYƏTLƏRİ

SÜDABƏ İSGƏNDƏROVA

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

iskenderova.sudabe@yandex.ru

Açar sözlər: inklüziv təhsil, sosial reabilitasiya, pedaqoji reabilitasiya, adaptasiya, integrasiya

Sağlamlıq imkanları məhdud uşaqların sosiallaşması və cəmiyyətə daxil olması üçün sosial vərdişlərin öyrənilməsində təhsil müəssisələri əvəzolunmaz mühit yaradır. Bu mühit həm onların tipik inkişaf etmiş uşaqlarla birgə təhsilini həyata keçirir, həm də sosial reabilitasiya vasitəsilə inklüziya olunmasına şərait yaradır. Inklüziv məktəblərdə sağlamlıq imkanları məhdud uşaqların birgə təhsili o zaman baş verir ki, dərs prosesində onlar pedaqoji reabilitasiya olunurlar. Bunun üçün müxtəlif metodlardan və üsullardan istifadə olunur.

Sağlamlıq imkanları məhdud uşaqların inklüziyası üçün onlar müəyyən sosial inkişaf mərhələlərini keçməlidirlər. Qrupa və məkana adaptasiya olan uşaq mühitə fiziki integrasiya olur. Bu zaman sosial integrasiyaya və sosial reabilitasiyaya nail olmaq üçün integrasiya sosial proses kimi adaptasiya, fərdiləşmə mərhələlərindən keçərək üç səviyyədə baş verməlidir. Adaptasiya qarşılıqlı münasibətlərə reaksiya vermək və onu qəbul etmək bacarığı ilə, fərdiləşmə uşağın qismən fəaliyyətə daxil olması və empatiya hissini yaranması ilə, tam sosial integrasiya və ya inklüziya isə kollektivə məxsus sosial vərdişlərin yaranması və sosial statusun bərpa olunması ilə müəyyən edilir. Bunun üçün uşaqların müstəqil oyun fəaliyyətində, müəllimin nəzarəti altında qaydalarla idarə olunan oyunlarda və konstruktiv fəaliyyətlərdə emosional, davranış və koqnitiv cəhətdən iştirakı müşahidə edilməlidir. Sosial

reabilitasiya prosesinin baş verməsi uşağın sosial statusunu tanıdığını və bərpa etdiyini göstərir. Sosial statusunu qəbul etməsi sağlamlıq imkanı məhdud uşağın öz məninə tanınmasını, qrupda öz funksiyalarını bilməsi və məsuliyyət daşmasını göstərir.

Həm tədris müəssisələrində sosial-psixoloji xidmət zamanı, həm də tədris prosesində müəllim sağlamlıq imkanları məhdud uşaqların inklüziya olunması üçün onların adaptasiya, inteqrasiya, reabilitasiya qabiliyyətlərini müşahidə etməyi və uyğun səviyyəni müəyyənləşdirməyi bacarmalıdırlar. Digər tərəfdən tədris prosesinin təşkili onların pədaqoji reabilitasiya olunmasına və birgə təhsilini həyata keçirməyə imkan verir. Hal-hazırda inklüziv təhsildə diferensial təlim metodlarının, universal təlim dizaynının tətbiqi, müəllimin refleksiya bacarığının artırılması amilləri ilə yanaşı, uşaqlarda və ya şagirdlərdə refleksiya bacarıq və vərdislərinin formalaşdırılması xüsusiyyətlərinə də diqqət ayrılır. Şagirdin refleksiyası şəxsiyyət səviyyəsində özünü dərk etməyə, intellektual səviyyədə isə öyrənmənin yollarını öyrənməyə, öz fəaliyyətini planlaşdırmağa kömək edir. Şagirdin öyrənmənin yollarını öyrənməsi üçün müəllim, fasilitator kimi fəaliyyətdən, fəallaşdırıcı fəaliyyətə keçməlidir. Təlim şagirdlərin marağı olduğu sahələr üzrə tədqiqatlar aparmaları əsasında qurulmamalıdır. Bu zaman oyunlar əvəzinə qarşılıqlı öyrətmə, tədqiqat əsaslı öyrətmə əvəzinə rəy bildirmə, fərdi təlimlər əvəzinə metakognitiv strategiyalar qurmaq, problem əsaslı öyrənmə əvəzinə birbaşa tədris həyata keçirilərsə, şagirdlərin özünü ifadə etməsinə imkan yaranar və kompetensiyaya əsaslanan öyrənmə baş verir.

Ədəbiyyat

1. Andrew Pollard. Reflective teaching in the primary school : a handbook for the classroom. London; New York : Continuum, 2001.-442.
2. Hattie, J. (2009) Visible Learning: A Synthesis of Over 800 Meta-Analyses Relating to Achievement. Abingdon, UK: Routledge.
3. **İsgəndərova S.N. Tətbiqi tədqiqat inklüziv təhsil modeli kimi.** “Elmi iş” humanitar elmlər üzrə aylıq beynəlxalq elmi jurnal №4 (5), Bakı, 2019. s. 134-136.